

Vliv Lisabonské smlouvy na postavení Evropské unie a České republiky v globalizované ekonomice

PhDr. Jiří Malý, Ph.D.

ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář
**Potenciální ekonomické a sociální účinky vyplývající
z Lisabonské smlouvy pro členské státy EU**

Brno, 7. května 2010

Tento seminář je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ratifikace Lisabonské smlouvy: spor o suverenitu ČR

- *„Vstoupením Lisabonské smlouvy v platnost, navzdory politickému názoru Ústavního soudu, Česká republika přestane být suverénním státem... Sdělují, že jsem Lisabonskou smlouvu dnes v 15 hodin podepsal.“*

Václav Klaus, prezident ČR, 3. listopadu 2009
- **Ústavní soud ČR: dva přezkumy souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem České republiky**
 - První náleží ÚS – 26. listopadu 2008
 - Druhý náleží ÚS – 3. listopadu 2009
- V obou případech Ústavní soud rozhodl, že Lisabonská smlouva není v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, a to ani v jednotlivých posuzovaných částech, ani (v případě druhého nálezu) jako celek
- Ústavní soud se mimo jiné zabýval problematikou suverenity státu, včetně suverenity ekonomické, v procesu evropské integrace a v případě účinnosti Lisabonské smlouvy

Ratifikace Lisabonské smlouvy: spor o suverenitu ČR

Lisabonská smlouva ohrožuje svrchovanost členů EU

Námitky prezidenta ČR jako účastníka řízení u Ústavního soudu

- Lisabonská smlouva v celé řadě oblastí nahrazuje rozhodování konsensuální rozhodováním na základě hlasování. Proto se může stát, že Česká republika bude zavázána normou, proti jejímuž přijetí se otevřeně postavila.
- Tento postup se týká i uzavírání některých mezinárodních smluv Evropskou unií, tedy norem zavazujících Českou republiku vůči státům, které nejsou členy EU.
- Lisabonská smlouva explicitně potvrzuje, že vybrané právní akty EU mají mít v právním řádu členských států přímý účinek.
- Přímý účinek právních předpisů Evropské unie nasvědčuje tomu, že se právní řád Unie cítí být nadřazen právním řádům členských zemí a že se emancipoval vůči mezinárodnímu právu jako samostatný, vedle mezinárodního práva existující systém.
- Evropské právo se snaží prorůst právními řády členských států.

Ratifikace Lisabonské smlouvy: spor o suverenitu ČR

Lisabonská smlouva ohrožuje svrchovanost členů EU

Námítky prezidenta ČR jako účastníka řízení u Ústavního soudu

- Nové vymezení kompetencí, resp. jejich dělba mezi EU a členské státy je typická pro rozdělení kompetencí v rámci federálního státu. Zejména rozdělení na pravomoci náležející výlučně Unii, na zbytkové pravomoci náležející členským státům a na možnost Unie i do těchto pravomocí zasahovat na základě zásad proporcionality a subsidiarity se příliš neliší od rozdělení působnosti mezi spolek a země podle Základního zákona Spolkové republiky Německo.
- Rozdíl spočívá pouze v tom, že Základní zákon navíc vymezuje oblasti, do kterých spolek zasahovat nesmí a které smí upravovat výlučně zákonodárství zemí. Takové vymezení působností, do kterých by EU nesměla svým členským státům zasahovat, v Lisabonské smlouvě chybí.
- Výše uvedené vzbuzuje zásadní pochybnosti, zda Evropská unie i po případném vstupu Lisabonské smlouvy v platnost zůstane mezinárodní organizací, popř. institucí, anebo zda již nebude spíše entitou existující vedle svých členů a výhledově aspirující stanout dokonce nad nimi.

Ratifikace Lisabonské smlouvy: spor o suverenitu ČR

Lisabonská smlouva posiluje svrchovanost členů EU v době globalizace Z vyjádření Ústavního soudu k Lisabonské smlouvě

- Globalizace mění pohled na suverenitu.
- Mezinárodní spolupráce a koordinace národních politik se stala nezbytným požadavkem zvládnání globalizace světa. Poprvé v historii se národní bezpečnost, která byla vždy jádrem státnosti, může účinně zajišťovat jen společným postupem suverénních států, sjednocením zdrojů, technologií, komunikačních a informačních toků, moci a autority.
- V globalizovaném světě dochází k přeskupování center moci i v závislosti na jiných faktorech, než je pouze moc a vůle jednotlivých suverénních států. Jedná se o spontánní, neřízený proces stále intenzivnější integrace zemí světa v jediném ekonomickém systému.
- Integrační charakter Evropské unie může v konečném důsledku přinést ochranu a posílení suverenity členských států vůči vnějším, zejména geopolitickým a ekonomickým faktorům, např. i vůči nově nastupujícím světovým velmocem, u nichž lze jen těžko odhadovat budoucí hodnotové priority, kterým budou ochotny budování nového řádu globalizovaného světa podřizovat.

Ratifikace Lisabonské smlouvy: spor o suverenitu ČR

Lisabonská smlouva posiluje svrchovanost členů EU v době globalizace Z vyjádření Ústavního soudu k Lisabonské smlouvě

- Na globální scéně již není možné hledět pouze jako na svět izolovaných států. Všeobecně se má za to, že stát a jeho suverenita prodělávají proměnu a že žádný stát již není tak jednotnou oddělenou organizací, jak předpokládaly klasické teorie v minulosti.
- V globálním měřítku vzniká mezinárodní politický systém, který postrádá institucionalizovaná pravidla vlastního sebeřízení, jakými dosud disponoval mezinárodní systém tvořený suverénními státy. Je bytostným zájmem integrující se evropské civilizace vystupovat v globální soutěži jako významná a respektovaná síla.
- Je důležité poukázat na možnost členského státu z Evropské unie vystoupit postupem stanoveným v čl. 50 Smlouvy o EU. Explicitní artikulace této možnosti v Lisabonské smlouvě je nesporným potvrzením principu States are the Masters of the Treaty a trvalé svrchovanosti členských států.

Ratifikace Lisabonské smlouvy: spor o suverenitu ČR

Lisabonská smlouva posiluje svrchovanost členů EU v době globalizace Z vyjádření Ústavního soudu k Lisabonské smlouvě

- V praxi je národní suverenita vždy omezena objektivními podmínkami, včetně reakcí sousedních států. Pro stát, který se nachází v těsném navzájem závislém systému, praktická suverenita spočívá v tom být chápán jako hráč, kterému sousední státy naslouchají, s nímž aktivně jednají a jehož národní zájmy jsou brány v potaz.
- Přenesení určitých kompetencí státu, které vyvěrá ze svobodné vůle suveréna a bude nadále vykonáváno za jeho účasti předem dohodnutým, kontrolovaným způsobem, není pojmovým oslabením svrchovanosti, ale může naopak ve svých důsledcích znamenat její posílení ve společném postupu integrovaného celku.

Z vyjádření Ústavního soudu lze dovodit, že Lisabonská smlouva, která umožňuje další integraci EU, **nepředstavuje ohrožení suverenity členských zemí**, ale může naopak v rámci globalizovaného světa a globalizované ekonomiky svrchovanost členských států EU posilovat.

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Tabulka 1 – Velikost ekonomik (počet obyvatel a velikost HDP), rok 2008

	Počet obyvatel		HDP v běžných cenách		HDP v paritě kupní síly		
	miliony	% podíl ČR/daná země	biliony USD	% podíl ČR/daná země	biliony USD	% podíl ČR/daná země	% podíl na světovém HDP
Evropská unie	493,9	2,1	18,39	1,2	15,25	1,7	22,14
Eurozóna	324,1	3,1	13,64	1,6	10,85	2,4	15,75
USA	308,8	3,3	14,26	1,5	14,26	1,8	20,69
Japonsko	127,9	8,0	4,92	4,4	4,35	6,0	6,37
Čína	1336,3	0,8	4,40	4,9	7,92	3,3	11,40
Německo	82,5	12,4	3,67	5,9	2,91	9,0	4,23
Francie	61,9	16,5	2,87	7,6	2,13	12,3	3,08
Velká Británie	61,0	16,7	2,67	8,1	2,23	11,8	3,23
Itálie	58,9	17,3	2,31	9,4	1,81	14,4	2,64
Rusko	141,8	7,2	1,68	12,9	2,26	11,6	3,30
Brazílie	194,2	5,3	1,57	13,8	1,98	13,2	2,86
Indie	1186,2	0,9	1,21	17,9	3,29	8,0	4,77
Česká republika	10,2	:	0,22	:	0,26	:	0,38

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Tabulka 2 – Otevřenost ekonomik (vývoz a dovoz v % HDP), rok 2008

	Vývoz zboží a služeb	Dovoz zboží a služeb		Vývoz zboží a služeb	Dovoz zboží a služeb
	% HDP	% HDP		% HDP	% HDP
Singapur	234,3	215,3	Čína	37,8	29,2
Hongkong (Čína)	212,3	201,6	Kanada	34,9	33,3
Lucembursko	179,3	150,7	Rusko	31,3	22,0
Belgie	92,1	92,6	Velká Británie	28,9	32,0
Slovensko	82,6	85,0	Itálie	28,8	29,3
Maďarsko	81,4	79,9	Španělsko	26,4	32,2
Irsko	80,9	69,0	Francie	26,4	28,9
Nizozemsko	76,9	68,8	Indie	24,0	30,3
Česká republika	76,8	71,8	Austrálie	23,6	23,9
Estonsko	76,3	80,7	Japonsko	17,4	17,3
Jižní Korea	52,9	54,1	Brazílie	14,3	14,2
Německo	47,2	40,9	USA	13,0	17,7

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Malá velikost a značná otevřenost české ekonomiky

- **Počet obyvatel** ČR představuje necelé 1 % počtu obyvatel Číny a Indie, 2 % EU, 3 % USA a eurozóny, 8 % Japonska, 12 % Německa
- **Velikost HDP v běžných cenách** ČR činí 1,2 % HDP EU, 1,5 % USA, 1,6 % eurozóny, 4 % Japonska, 5 % Číny, 6 % Německa
- **Velikost HDP v paritě kupní síly** ČR tvoří 1,7 % HDP EU, 1,8 % USA, 2,4 % eurozóny, 3 % Číny, 6 % Japonska, 9 % Německa
- **Podíly na světovém HDP v PPP:** EU 22 %, USA 21 %, eurozóna 16 %, Čína 11 %, Japonsko 6 %, Německo 4 %, ČR 0,38 %
- ČR náleží do skupiny **vysoce otevřených ekonomik** podobně jako Belgie, Nizozemsko, Irsko, Estonsko, Slovensko nebo Maďarsko (podíly vývozu a dovozu zboží a služeb na HDP 70-90 %)
- Velké země EU mají **méně otevřené ekonomiky**, nejméně otevřené jsou ekonomiky USA a Japonska (vývoz a dovoz pod 20 % HDP)
- **Malá velikost české ekonomiky a její výrazné propojení s okolním světem zesiluje vliv zahraničních ekonomických událostí na ČR.** Na intenzivně přijímané ekonomické podněty ze zahraničí musí reagovat i česká hospodářská politika. Tím je do značné míry omezena autonomie vývoje české ekonomiky i hospodářské politiky.

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Tabulka 3 – Příliv a stav přímých zahraničních investic (v % HDP)

	Příliv PZI, % HDP					Stav PZI ke konci roku, % HDP				
	2001	2003	2005	2007	2008	2001	2003	2005	2007	2008
Česká republika	9,1	2,3	9,4	6,0	5,0	47,4	43,5	51,3	59,9	53,9
Německo	1,4	1,3	1,7	1,7	0,6	22,8	25,1	24,2	26,1	27,3
Francie	4,1	2,4	4,0	4,0	3,4	22,4	26,7	32,4	36,0	37,1
Velká Británie	3,6	0,9	7,7	6,7	3,4	34,9	29,3	38,8	41,4	38,8
Itálie	1,3	1,1	1,1	1,9	0,7	9,8	10,7	13,3	16,0	15,5
Španělsko	4,7	2,9	2,2	4,8	4,4	29,5	34,3	35,9	37,9	41,5
Nizozemsko	13,0	3,9	7,5	14,8	-0,9	71,7	70,8	74,5	87,0	77,0
Rakousko	3,1	2,8	3,7	8,4	3,4	18,3	19,1	24,2	40,8	:
Polsko	3,0	2,2	3,4	5,5	2,7	22,0	24,0	31,4	38,8	32,1
Slovensko	7,0	6,5	5,1	4,8	3,6	27,6	42,8	51,9	53,0	50,3
Maďarsko	7,4	2,5	7,0	4,2	3,0	52,3	44,8	59,0	67,0	57,2
Japonsko	0,2	0,1	0,1	0,5	0,5	1,3	1,9	2,3	2,9	4,4
USA	1,6	0,5	0,8	1,9	2,2	13,3	11,2	13,3	14,0	16,7

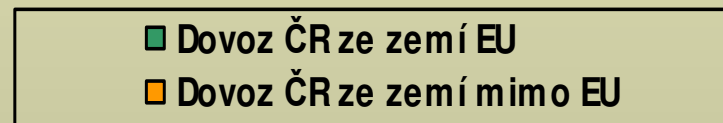
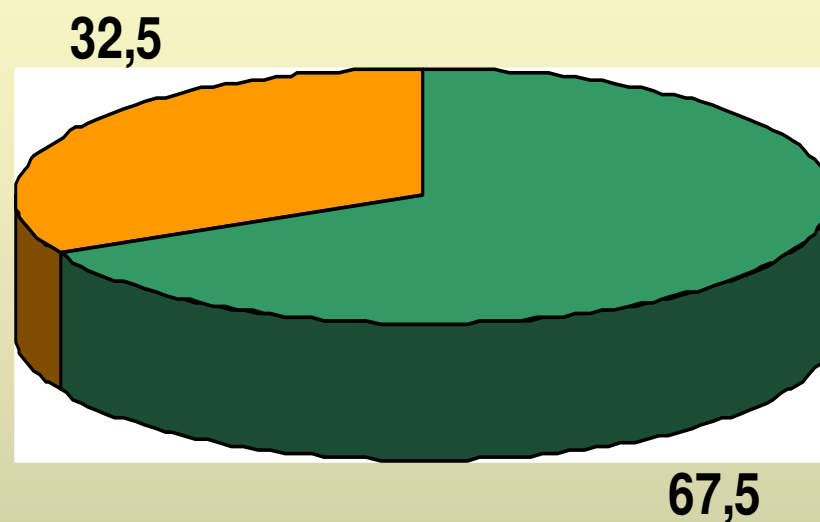
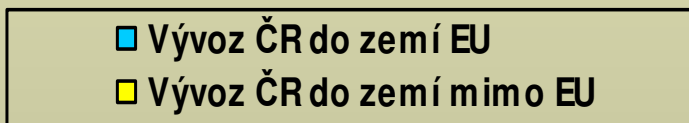
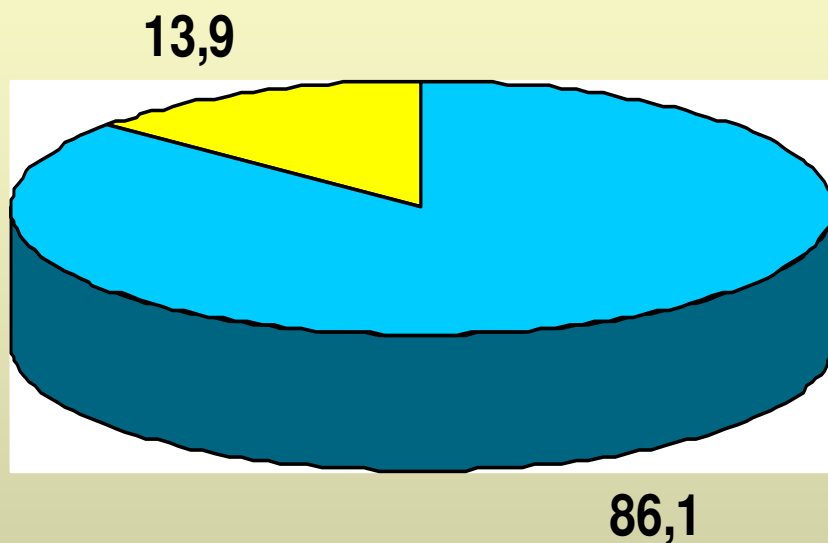
Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Závislost České republiky na přílivu zahraničních investic

- ČR náleží do skupiny ekonomik s **vysokým podílem stavu přímých zahraničních investic na HDP** (přes 50 %) podobně jako Nizozemsko, Slovensko nebo Maďarsko
- Velké země EU mají **nižší podíly stavu přímých zahraničních investic na HDP**, nejmenší podíly vykazují Itálie, dále USA a Japonsko (pod 20 % HDP)
- ČR dlouhodobě vykazuje deficit běžného účtu platební bilance, což vytváří potřebu financovat ho přílivem zahraničních investic
- **Vysoké zastoupení PZI v ekonomice zvyšuje vyjednávací sílu nadnárodních korporací** vůči vládám příslušných zemí. Jejich domácí hospodářská politika se pak do značné míry požadavkům nadnárodních firem podřizuje, aby nedávala podněty k přesunu jimi realizovaných přímých investic do jiných teritorií. Tato skutečnost představuje pro dané země větší hrozbu pro jejich ekonomickou nezávislost než reforma EU, jakou je Lisabonská smlouva.
- Vliv nadnárodních korporací na formulaci a provádění hospodářské politiky malých a velmi otevřených ekonomik by se projevoval i v případě, kdyby Lisabonská smlouva nevstoupila v platnost, stejně jako v případě, kdyby tyto země nebyly členy Evropské unie.

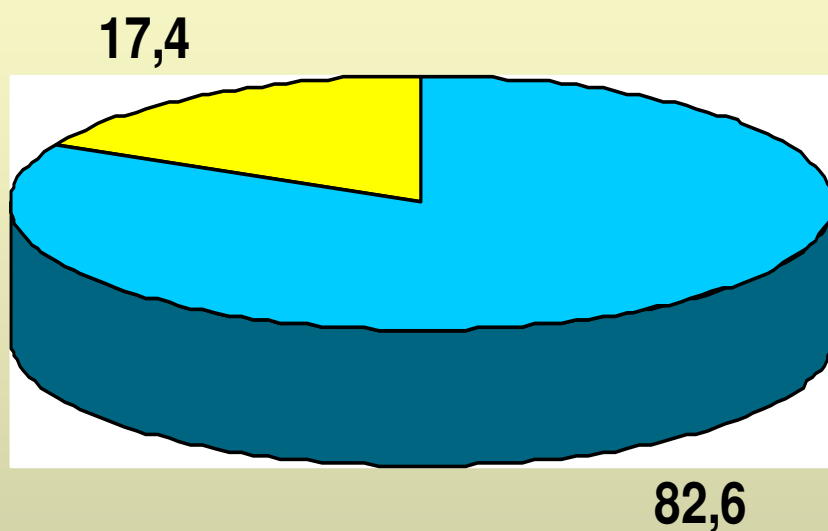
Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Graf 1 – Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR (v %), rok 2009

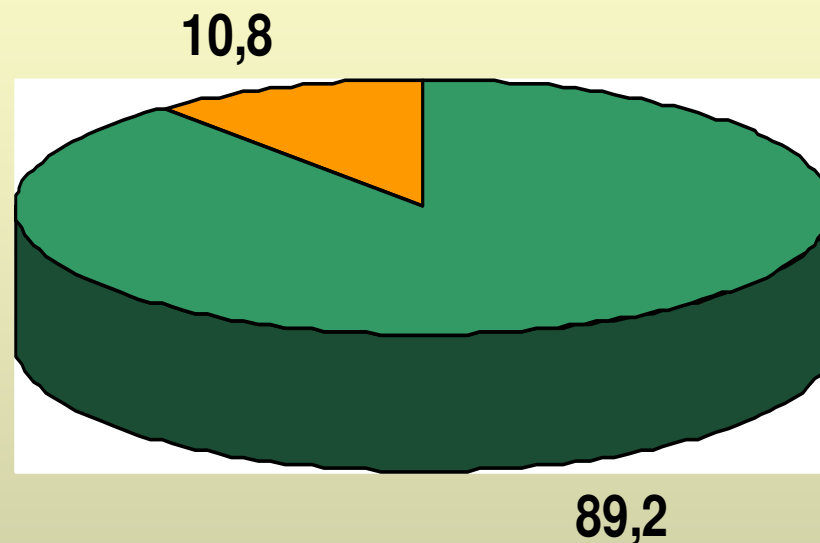

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Graf 2 – Teritoriální struktura stavu PZI v ČR (v %), ke konci roku 2008

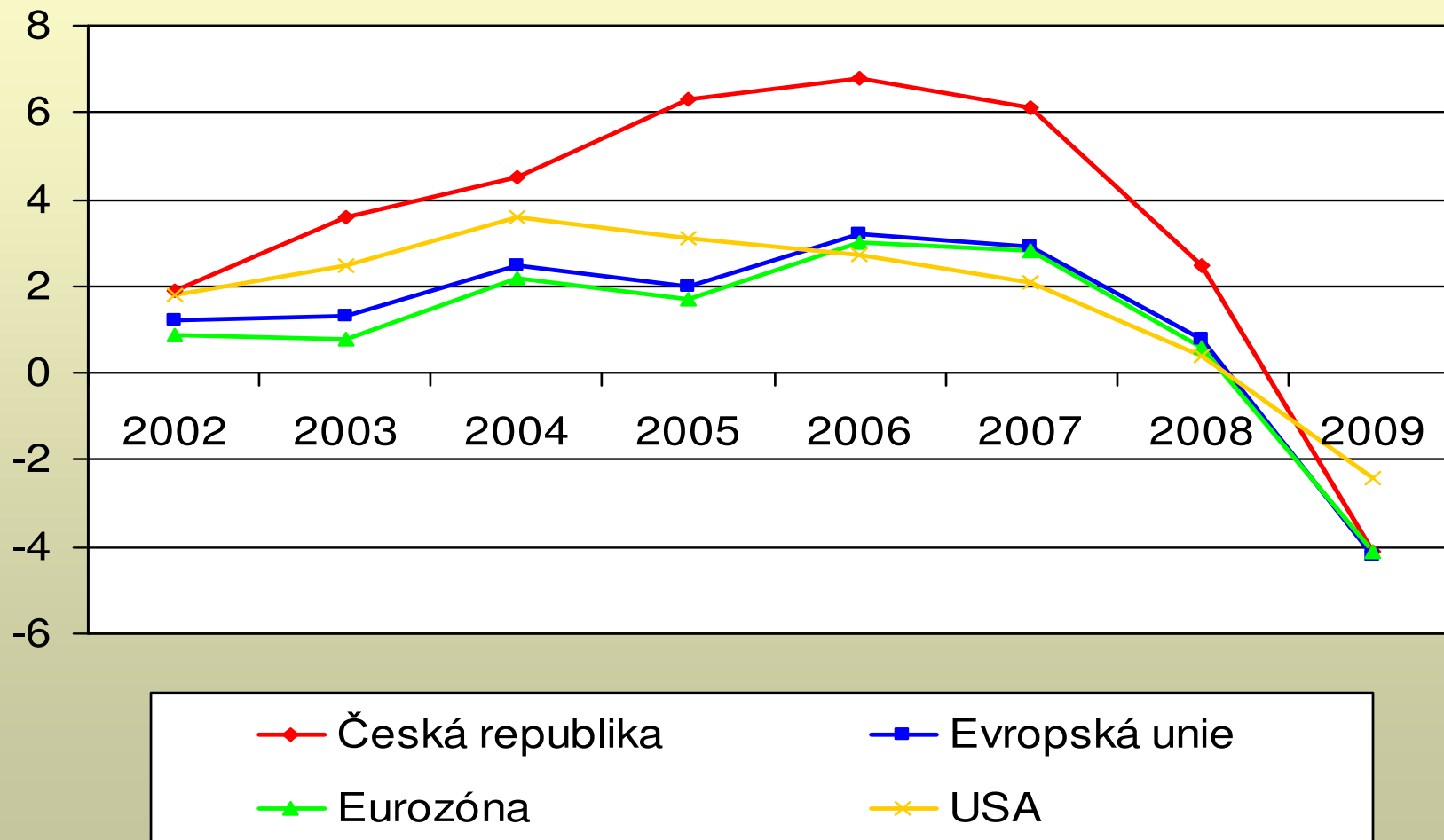
■ PZI ze zemí eurozóny ■ PZI ostatní

■ PZI ze zemí Evropské unie ■ PZI ostatní

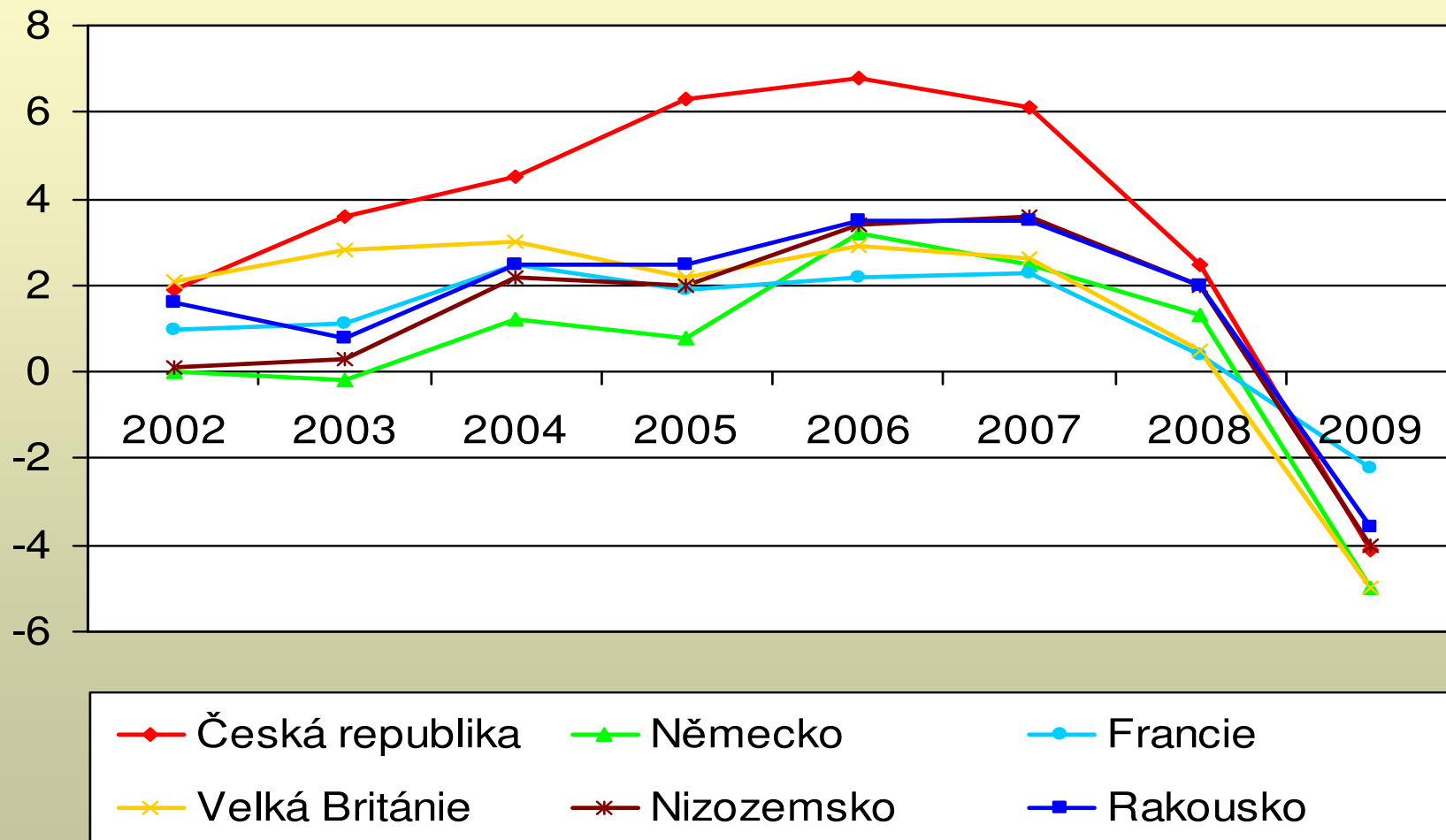
Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Graf 3 – Roční růst reálného HDP v ČR, EU a USA (v %), 2002-2009

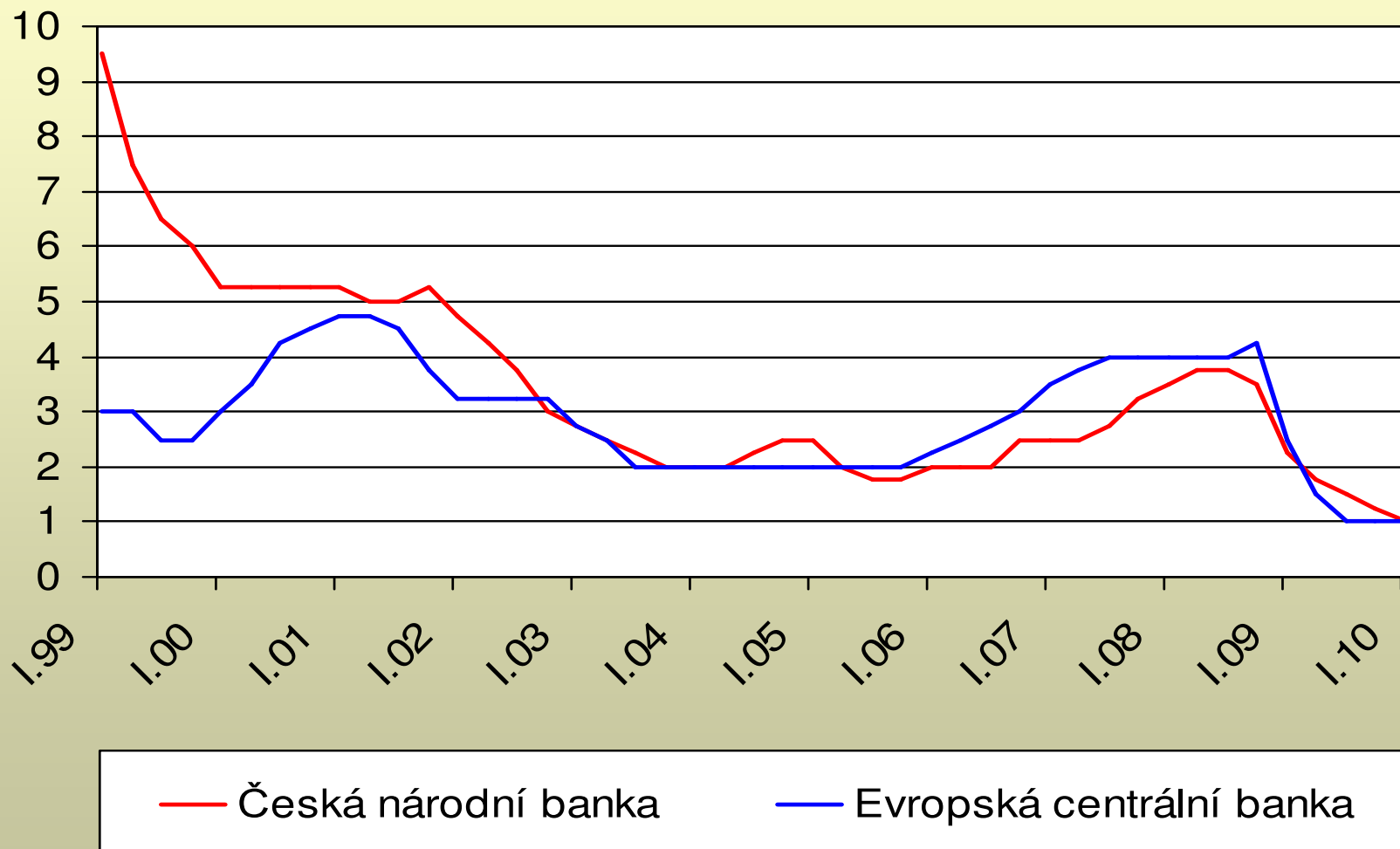
Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Graf 4 – Roční růst reálného HDP v zemích EU (v %), 2002-2009

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Graf 5 – Základní úroková sazba ČNB a ECB (v %), 1.1.1999-1.4.2010

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Graf 6 – Měnové kurzy CZK/EUR, PLN/EUR a HUF/EUR, XII/2006-III/2010

česká koruna / euro

maďarský forint / euro

polský zlotý / euro

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Provázanost české ekonomiky s ekonomikou Evropské unie

- **Výrazné obchodní a majetkové propojení ČR s ekonomikou EU**
 - ČR realizuje s EU 86 % svého vývozu a 2/3 svého dovozu
 - Ze stavu přímých zahraničních investic v ČR jich přes 80 % pochází ze zemí eurozóny a téměř 90 % ze zemí EU
- **Značný vliv konjunkturální situace v EU na ekonomický vývoj ČR**
 - V jednotlivých zemích EU jsou sice tempa růstu reálného HDP odlišná, ale trendy jejich vývoje (období zrychlování a zpomalování tempa růstu HDP) jsou obdobné
 - Podobnost vývoje HDP v ČR a v průměru EU a eurozóny: 2002-2006 – postupné zrychlování tempa růstu HDP; 2006 – nejrychlejší růst HDP; 2007-2009 – postupné zpomalování tempa růstu HDP; 2009 – pokles HDP o 4 %
 - ČR přímo nečelila finanční krizi, ale zprostředkovaně krizi reálné ekonomiky. Přesto byl v roce 2009 pokles HDP v ČR (o 4 %) srovnatelný se zeměmi EU, které byly přímo zasaženy finanční krizí (pokles HDP v Nizozemsku o 4 %, v Rakousku a Španělsku o 3,6 %, v Německu a Velké Británii o 5 %, ve Francii však pouze o 2,2 %).

Míra ekonomické suverenity ČR pohledem statistiky

Provázanost české ekonomiky s ekonomikou Evropské unie

- **Sblížení v nastavení monetárních politik ČR a eurozóny**
 - 1999 – velké rozdíly mezi základní úrokovou sazbou České národní banky a Evropské centrální banky
 - 2000-2010 – rozdíly mezi základní úrokovou sazbou ČNB a ECB po většinu období v rozmezí 0-1 procentní bod
- **Podobnost trendů vývoje kurzů měn ČR, Polska a Maďarska k euru**
 - prosinec 2006-červenec 2008 – zhodnocování CZK, PLN a HUF, i když v různé míře, nejsilnější kurzy v červenci 2008
 - následně do února až března 2009 výrazné znehodnocování CZK, PLN a HUF, nejslabší kurzy CZK a PLN 17.2.2009, HUF 6.3.2009
 - poté do března 2010 zhodnocování kurzů CZK, PLN a HUF
- **Dlouhodobě značná podobnost vývoje ekonomických ukazatelů mezi Českou republikou a dalšími zeměmi EU**
- Míra ekonomické nezávislosti ČR na Evropské unii nebyla vysoká ani v období, kdy ještě neplatila Lisabonská smlouva. Potom však není zřejmé, jakou suverenitu České republiky, vztaženo k ekonomické oblasti, může Lisabonská smlouva ohrožovat.

Závěr

- Česká ekonomika je malá a velmi otevřená, do značné míry závislá na přílivu zahraničních investic, výrazně provázaná s ekonomikou EU
- Tyto vlastnosti české ekonomiky do značné míry omezují autonomii jejího vývoje i hospodářské politiky prováděné v ČR
- Uvedené vlastnosti byly pro českou ekonomiku charakteristické i v období před účinností Lisabonské smlouvy i před vstupem do EU
- **Samotná účinnost Lisabonské smlouvy tedy není tím faktorem, který by významně omezoval suverenitu ČR v ekonomické oblasti**
- **Vůči světu mimo Evropskou unii může účinnost Lisabonské smlouvy a těsnější evropská integrace paradoxně ekonomickou suverenitu České republiky posilovat**
- Užší koordinace či harmonizace hospodářských politik v rámci integrovaného celku může posilovat vyjednávací pozici Evropské unie, a tím i České republiky jako jejího člena, vůči nadnárodním korporacím nebo stávajícím či nově nastupujícím světovým velmocem

Děkuji za pozornost